د سیمې جیوپولیټیک وضعیت او د چین – افغانستان اړیکې

عبدالکریم خُرم[1]

[**یادښت:** دغه لیکنه د هغې وینا پوره متن دی چې د عبدالکریم خُرم لخوا د ستراتېژیکو او سیمه‌ییزو څېړنو مرکز په هغه کنفرانس کې واورول شوه چې په انترکانتیننتل هوټل کې د چین او افغانستان پر اړیکو جوړ شوی و. د یادولو وړ ده، چې په دغه سیمینار کې د ستراتیژیکو او سیمه‌ییزو څېړنو مرکز له‌خوا د افغانستان او چین پر دوه اړخیزو اړیکو کتاب هم خپور شو. اداره]

مقدمه

په نوي یمه لسیزه کې کله چې ما په فرانسه کې تحصیل کاوه چین د زیاترو سیاسي، اقتصادي او جیوپولیټیک بحثونو او څېړنو موضوع وه. له هغو بحثونو مې دوې جملې په ذهن کې پاتې دي، چې یوه یې دا وه: «کله چې چین ویښ شي، دنیا به ولړزوي»[2] او بله دا چې «څه خوند به وکړي چې موږ دوو میلیاردو تخرګونو ته عطر تولید کړو».

دغه دوې جملې د چین په اړه د غرب امید او اندېښنې بیانوي. که څه هم چې اروپا په دې برخه کې له امریکا متفاوته ده؛ خو بیا هم دغه جملې په کُلي توګه غربي ذهن د چین په هکله بیانولی شي، یعنې ګټې ته یې تمه او له زوره یې وېره.

غربي نړۍ له هغه وخته، چې له چین سره یې رابطه پیدا شوې، لومړنی فکر یې دا و چې له دغه لوی بازار څخه حد اکثر ګټه اوچته کړي. خو که چین د دنیا بازار ته خپل توکي صادروي او یا هم په یو ستر قدرت بدلېدلو سره د بین المللي روابطو په اصولو کې تغییر راولي یا د قدرت موازنه تغییروي دا یې بیا خوښ نه دي.

زه د چین متخصص نه یم، خو له چین سره علاقه لرم. ځکه چین زموږ ګاونډی دی، موږ ته یې تر اوسه زیان نه دی رسولی، د نړۍ ستر قدرت دی، څه په سیاسي او څه په اقتصادي برخه کې.

د چین او افغانستان د اړیکو څېړل ایجابوي، چې لومړی د سیمې ننۍ جیوپولیټیک حالت وڅېړل شي. همدارنګه دا ممکنه نه ده چې د چین او افغانستان اړیکې مطالعه شي پرته له دې چې لومړی د چین او امریکا او چین او پاکستان اړیکو ته یوه کتنه وشي. دا په دې علت چې امریکا په افغانستان کې اډې لري او نظامي او سیاسي حضور یې ډېر پراخ دی. که په لنډو ټکو کې وویل شي،

---

[1] عبدالکریم خُرم د پخواني ولسمشر حامد کرزي په لومړۍ دوره کې د افغانستان د اطلاعاتو او فرهنګ وزیر او وروسته د پخواني ولسمشر حامد کرزي په دویمه دوره کې د دفتر رییس هم پاتې شوی دی. ښاغلی خُرم له تېرو څو لسیزو راهیسې د سیمه‌ییزو هېوادونو سیاستونه څاري، او په دې تړاو یې خپلې لیکنې د وطن پخوانۍ مجلې په ګډون په بېلابېلو خپرونو کې نشر کړې.

[2] د نړېوالو اړیکو او تاریخ په کتابونو کې دغه جمله د فرانسې مشهور فاتح ناپیلیون ته منسوبېږي.

نن امریکا د افغانستان پر هر څه حاکمه ده. له بلې خوا پاکستان د افغانستان په مسایلو کې حد اقل له څلوېښتو کلونو راپدېخوا مستقیماً دخیل دی او لاس پکې لري او همدا هېواد په سیمه کې د چین ډېر نږدې ملګری او شریک هم دی.

په سیمه کې نوی جیوپولیټیک وضعیت

ـ د سړې جګړې پای د نړۍ په جیوپولیټیک وضعیت کې د یوې نوې دورې پیل و.

د شوروي اتحاد له ړنګېدو دمخه یعنې د سړې جګړې تر پای ته رسېدو دمخه د نړۍ د سیاست مرکز اروپا وه. ټولې نړېوالې سیاسي لوبې پر اروپا متمرکزې وې.

رنسانس اروپا راویښه کړه. صنعتي انقلاب د اروپا د هژمونتیا وسایل برابر کړل. د څو پېړیو په جریان کې د نړۍ سیاست ته، د بین المللي روابطو اصولو ته، د نړۍ تجارت ته اروپا شکل ورکاوه. دوې نړېوالې جګړې چې په شلمه پېړۍ کې پېښې شوې، په اصل کې اروپایي جګړې وې. د سړې جګړې سرلاري که څه هم امریکا او شوروي اتحاد وو؛ خو د دواړو موضوع اروپا وه.

د سړې جګړې پای د نړۍ په جیوپولیټیک وضعیت کې د تغییر نقطه وه. له دې وروسته په طبیعي توګه توجه او لوبه د نړۍ پر یوې بلې برخې متمرکزه شوه، چې هغه آسیا او په آسیا کې بیا د منځني ختیځ، منځنۍ آسیا، د هند سمندر، د بنګال خلیج؛ په خلاصه توګه د هند او د چین سیمې دي.

هند او چین د نړۍ تر ټولو لوی نفوس لرونکي هېوادونه دي. د دغو هېوادونو هم نفوس وده کوي او هم اقتصاد. په دغو دواړو هېوادونو کې متوسطه طبقه په چټکتیا د ودې په حال کې ده. کله چې په یو هېواد کې متوسطه طبقه وده کوي، معنی یې دا ده، چې مصرف پکې زیاتېږي او د مصرف زیاتېدل په خپل وار د اقتصاد د ودې باعث ګرځي. اقتصادي وده د انرژي منابعو ته ضرورت لري. په دې توګه د هند او چین اقتصادي رشد په کلکه په تېلو، ګاز او تر یو حده په سکرو پورې تړلی دی.

د یوې څېړنې له مخې د چین د تېلو تقاضا له ۱۹۹۵ څخه تر ۲۰۰۵ پورې یعنې یوازې په لسو کلونو کې دوه برابره شوه او داسې ښکاره چې په راتلونکو لسو او شلو کلونو کې به دوه برابره زیاته شي. چین همدا اوس په روزانه توګه ۷،۳ میلیون بېرله خام تېل واردوي. د چین د تېلو وارداتو تر نیمایي زیاته برخه له منځني ختیځ نه د هند بحر او بیا د «ملکا تنګي» څخه په تېرېدو واردېږي.

همدا اوس د نړۍ ٪۷۰ تېل له منځني ختیځ څخه د آرام سمندر پر لور لېږدول کېږي. د څېړنو پر اساس هغه ٪۵۰ زیاتوالی چې په نړۍ کې به د انرژي د مصرف په برخه کې تر ۲۰۳۰ پورې منځته راشي، نیمایي یې یوازې په چین او هند پورې اړه لري.

چین په دې لټه کې دی، چې د تېلو او ګازو په واردولو کې له بحري لارو پرته نورې بدیلې لارې هم پیدا کړي. دغه لارې به عمدتاً له مرکزي آسیا او د پاکستان له طریقه د تېلو او ګازو واردولو لارې وي. د پایپ لاینونو او په ځینو مواردو کې د رېل ګاډي په واسطه. په هغه سیمه کې چې له منځنۍ آسیا نه تر جنوبي آسیا پورې عموداً او د چین له غربي څنډې تر مدیترانې پورې افقاً پرته ده د پایپ لاینونو زیاتې پروژې د کاغذ پر مخ موجودې دي چې ځینې یې عملي شوې هم دي.

د پنتاګون د يوې څېړنې پر اساس همدا اوس چين هره ورځ له قزاقستان څخه د پايپ لاين په واسطه څلورسوه زره بېرله تېل واردوي. همدارنګه له روسيې څخه د چين ان شرقي ساحل ته هره ورځ د پايپ لاين په واسطه درې سوه زره بېرله تېل رسول کېږي، چې پر دوه برابره کولو يې کار روان دی.

د قزاقستان او چين ترمنځ د ګاز پر پايپ لاين کار روان دی، چې هر کال به لس میلیارد متر مکعب ګاز له قزاقستان څخه چين ته انتقال کړي.

له ترکمنستان څخه همدا اوس د پايپ لاين په واسطه هر کال څلوېښت میلیارده متر مکعب ګاز صادرېږي.

دې ته ورته پروژې ډېرې دي. ځينې ترسره شوي او ځينې تر کار لاندې دي. همدارنګه چين د پاکستان د ګوادر بندر په جوړولو کې سرمايه ګذاري وکړه. له دغه بندر څخه به د چين تر کاشغره پورې پايپ لاينونه، سړکونه او د رېل ګاډي پټلۍ اعمار شي. چين د ګوادر – کاشغر پر اقتصادي دهلېز يا پر CPEC ۵۷ میلیارد ډالره پانګونه کوي. ګوادر بندر به د چين لاسرسی عرب سمندرګي ته آسانه او لاره به يې لنډه کړي. په دې توګه به د هند د سمندر لارې ته چې له ګوابښونو ډکه ده يو بل بديل هم پيدا شي.

چين پوهېږي، چې په ١٦مې پېړۍ کې چې کله د ملکا تنګی پرې وتړل شو؛ څه زيانونه يې وګالل. دا وېره نن هم له چين سره موجوده ده، نو د ګوادر لار او د منځنۍ آسيا لارې د چين لپاره حياتي اهميت لري.

که خبره راټوله کړو، په هغه سيمه کې چې له سړې جګړې راوروسته دوره کې د دنيا سياسي لوبه پکې روانه ده، د شرق خوا ته يې چين پروت دی او د غرب خوا ته يې د منځني ختيځ مسلمان هېوادونه.

چين د نړۍ دوهم اقتصاد او په چټکۍ پرمخ روان دی، نو د انرژي يعنې د تېلو او ګازو ضرورت يې ورځ تر بلې اضافه کېږي او منځنی ختيځ د نړۍ د انرژي يعنې د تېلو او د ګازو د توليد تر ټولو لوی مرکز دی. همدا د ودې او ځواکمن کېدو پوتانسيل دی، چې دغه سيمه يې د نړېوال سياست د تمرکز په جغرافيه بدله کړې ده.

د تمدنونو د ټکر نظريه او زموږ د سيمې جيوپوليټيک وضعيت

ساموئېل هانتينګتون په ۱۹۹۳ کې «د تمدنونو د ټکر» په هکله يوه تحقيقي مقاله وليکله، چې بيا يې په کتاب واړوله. هانتينګتون د هاروارد پوهنتون استاد، د فارن پاليسي نشريې مؤسس و، او د جيمي کارټر په حکومت کې يې د ملي امنيت په شورا کې د متخصص او کارپوه په حيث کار کاوه. دی وايي شلمه پېړۍ د ايډيولوژيو د ټکر پېړۍ وه يعنې کمونيزم، نشنليزم او ليبراله ديموکراسي؛ خو دغه جګړه د سړې جګړې له پای سره ختمه شوه. بله دوره به د تمدنونو د ټکر دوره وي. يعنې جګړې به د مختلفو تمدنونو ترمنځ ونښلي. دی په نړۍ کې اته تمدنونه په ګوته کوي، په هغو کې غربي تمدن چې لوېديځه اروپا او شمالي امريکا په بر کې نيسي، کنفوسيوسي تمدن چې له چين څخه عبارت دی او اسلامي تمدن چې ټول مسلمان هېوادونه سره راغونډوي.

هانتينګتون غربي تمدن ته چې پر نړۍ حاکم دی تر ټولو لوی ګواښ د اسلامي تمدن او د چين تمدن ګڼي. په تمدني جګړه کې د ماتې خوړلي تمدن نه يوازې برلاسي، اقتصادي ځواک او نظامي قوت مضمحل کېږي بلکې ټول ارزښتونه او فرهنګ يې هم له ګواښ او له منځه تلو سره مخامخ کېږي.

د نوموړي په نظر که اسلامي تمدن او د چین تمدن سره لاسونه ورکړي غربي تمدن ته د فاجعې حیثیت پیدا کوي. دی د دغو دواړو تمدنونو د همکارۍ نښې هم بیانوي مثلاً وایي (د مقالې د لیکلو په وخت کې) چین په نظامي برخه کې عراق، لیبیا، الجزایر او ایران سمبال کړي. شمالي کوریا، سوریې او ایران ته یې مرسته کړې. د دغه ګواښ په مقابل کې هانتینګتون د غربي تمدن په چوکاټ کې د اروپا او امریکا د نږدېوالي غوښتنه کوي او د همکاریو د پراخېدو سپارښتنه یې کوي، او دغه همکاري ختیځې اروپا او لاتینې امریکا ته غځول ضروري بولي.

هغه سیمه چې پاس مې ورته اشاره وکړه او د سړې جګړې را وروسته مې د نړۍ د سیاسي تعاملاتو مرکز وباله پخپله شرقي څنډه کې چین لري او په غربي څنډه کې منځنی ختیځ، یعنې د عربي او مسلمانو هېوادونو مجموعه.

افغانستان، د دغې سیمې او د دغو دوو قطبونو په منځ کې واقع دی. د دغې سیمې په غربي اړخ کې د افریقا له شاخه چې له یمن، عراق، لیبیا، سوریه، افغانستان، پاکستان پورې پرته ده د سړې جګړې تر ختمېدو وروسته القاعده وزېږېده. دغه سیمه د خپلمنځیو جګړو سیمه شوه، مسلمانان یو له بل سره په جنګ واوښتل. د سپټمبر د ۱۱مې تر پېښې وروسته د دنیا دې برخې ته د امریکا پښه را داخله شوه، لومړی افغانستان او بیا عراق کې امریکا مداخله وکړه.

وروسته د عرب پسرلي وضعیت لا نور کړکېچن کړ. منځنی ختیځ او عربي نړۍ په داخلي جنګ کې د اضمحلال او ویجاړۍ تر سرحده ورسېدل.

وروستۍ مرحله د داعش راپیدا کېدل وو. په منځني ختیځ کې داعش موجود بحران او بې ثباتي نور هم عمیق کړل. دا د مسلمانانو د انحطاط دوره بللی شو.

زما نتیجه ګیري دا ده چې له یوې خوا د اسلامي تمدن او کنفوسیوسي تمدن د همکارۍ مخه ونیول شوه، چین ته د انرژۍ د اکمالولو اصلي مرکز په جګړو او بې ثباتیو کې ښکېل شو. له بلې خوا چین ته د انرژي د رسولو بحري او ځمکنۍ لارې په بحراني او بې ثباته هېوادونو کې راوستل شوې.

په افغانستان کې طالبان او القاعده باعث شول، چې د امریکا پښه دلته را داخله شي. له ۲۰۰۱ وروسته لنډه آرامي راغله. خو ژر بیا جګړو زور واخیست. د جګړو شدت باعث شو چې امریکا خپل نظامي حضور دلته لا قوي کړي او د اډو په جوړولو لاس پورې کړي.

دلته پر هغو اتحادونو بحث نه کوم، چې امریکا په ختیځه برخه کې د چین پر وړاندې جوړ کړي چې مهم هېوادونه یې استرالیا، جاپان او هند دي؛ ځکه چې دا مو د بحث موضوع نه ده. له دغو هېوادونو صرف فیلیپین اوس له امریکا فاصله نیولې او چین ته نږدې شوی. دغه اتحادونه ټول د چین د اکمالاتو، د وارداتو او صادراتو بحري لارې ګواښي.

که څه هم چې د امریکا د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو پخوانی وزیر «هنري کېسنجر» وایي د سړې جګړې د ایسار کولو یا محاصره کولو نظریه کومه چې د شوروي اتحاد په ضد عملي شوه نن ورځ له چین سره د کارولو نه ده. دی وایي د شوروي اتحاد اقتصاد ضعیف و، د غربي هېوادونو له اقتصاد سره تړلی نه و، د شوروي اتحاد زور فقط نظامي زور و. نو د شوروي محاصره کولو او ایسار کولو پر نړېوال اقتصاد اغېزه نه کوله.

حال دا چې نن ورځ د چین اقتصاد د نړېوال اقتصاد یو دینامیک فکتور دی او چین د غربي نړۍ او د امریکا د متحده ایالاتو قوي تجارتي شریک ګڼل کېږي. کېسنجر زیاتوي د چین او امریکا ترمنځ دوامداره شخړه او کړکېچ به نړېوال اقتصاد او د دنیا ډېرو هېوادونو ته نه جبرانېدونکي تاوانونه ور واړوي. خو کسینجر په عین وخت کې تاکید کوي چې د جنوب ختیزې آسیا هېوادونه او د چین ګاونډیان په سیمه کې د امریکا د حضور غوښتونکي دي او دا د خپل استقلال لپاره یوه «ګرنټي» بولي. کسینجر همدا راز د چین د پوځي لګښتونو او د نظامي قوت د پیاوړي کېدو په هکله تشویش ښکاره کوي او څرګندوي چې امریکا غواړي د دغه تقویت کولو په موخه او په کچه پوه شي.

کېسنجر وایي فعلي نړېوال نظام عمدتاً د چین له شراکت او مداخلې پرته جوړ شوی دی. په همدې علت چین کله ناکله ځان دغه نظام ته ژمن نه احساسوي، کله چې د دغه نظام ځینې اصول د چین په ګټه نه وي له هېوادونو سره په معاملو کې د الترناتیف اصولو په وضع کولو لاس پورې کوي، لکه له برازیل او جاپان سره یې چې د پیسو د جدا چینلونو د جوړولو اقدام وکړ. نو که دغه کار په مختلفو برخو کې تکراراً عملي شي نتیجه به یې د یو بل نړېوال نظام چې ځانته به خپل اصول ولري د منځته راتلو باعث وګرځي. او دقیقاً دا د امریکا هماغه اساسي اندېښنه ده چې د ساموئېل هانتینګتون نظریې ته هم ورګرځي. څکه غربي نړۍ وېرېږي هسې نه چې یو بل تمدن پخپل پیشرفت سره موجود غرب محوره نظام ته بدیل نظام جوړ کړي چې په دې کې به اصلي قرباني د امریکا نړېواله هژموني او برلاسي وي.

نو که څه هم چې کېسنجر د «پاسفیک ټولنې» پیشنهاد کوي؛ خو زه فکر کوم چې دا به ممکنه نه وي. امریکا د چین وده او اقتصادي پیشرفت مني؛ خو تر هغه سرحده چې دغه پرمختګ د امریکا برلاسي ته په ګواښ بدل نه شي او د الترناتیف نظام د منځته راوړو سبب و نه ګرځي.

آیا اوس د پاکستان او مرکزي آسیا نوبت دی؟

پاکستان د چین نږدې ملګری هېواد دی. د دغو دواړو هېوادونو دوستي د ټولو فصلونو دوستي بلل کېږي. پر افغانستان د شوروي اتحاد د یرغل په وخت پاکستان له امریکا سره مرسته وکړه ترڅو په کابل کې کمونیستي حکومت را وپرځول شي. هغه وخت د غربي نړۍ، عربي هېوادونو، پاکستان، چین او خصوصاً افغان ملت ګټې سره ورته او شریکې وې. مګر له ۲۰۰۱ کال راهیسې وضعیت بله بڼه اختیار کړې.

په پیل کې، تر کومه چې د طالبانو د حکومت راپرځول موخه و، څکه چې د القاعده په ملاتړ متهم شوي وو، ټوله نړۍ په یوه خوله وه. خو وروسته وضعیت بدل شو او امریکا چې له تروریزم سره د مبارزې په پلمه تر افغانستانه رارسېدلې وه، د خپلو لویو ژیوستراتېژیکو موخو د ترلاسه کولو لپاره یې دلته تروریزم تقویه کړ او په دې بهانه یې پوځي اډې جوړې کړې. په دې ټوله لوبه کې یو وار بیا پاکستان له امریکا سره همکار پاتې شو. په دې مرحله کې د پاکستان ګټې د چین له ګټو سره همآهنګي نه درلوده؛ څکه چې چین په افغانستان کې سوله او ثبات غواړي حال دا چې پاکستان د امریکا په خدمت کې رادیکالیزم او تروریزم ته وده ورکوله.

خو څو ټکي دي چې د پاکستان پر خلاف د امریکا د متحده ایالاتو نوی توند دریځ توجېه کوي: امریکا پر پاکستان په دې نه ده قهرېدلې، چې ګواکې د طالبانو یا حقاني شبکې ملاتړ کوي اصلي او مهم علت یې د پاکستان او چین ترمنځ نږدې اړیکې دي چې اوس د ګوادر – کاشغر اقتصادي دهلېز یا د چین-پاکستان اقتصادي حوزه CPEC په پروژه منتهي شوې. دغه ۵۷ میلیارد ډالري

پروژه چین ته ستراتېژيک اهمیت لري او د دغه هېواد د انرژي اکمالاتي لارو استقلالیت او تعدد تضمینوي. دا هغه څه دي چې د سیمې جیوپولیتیک بدلوي او چین ته د قدرت په نړیواله لوبه کې د برلاسۍ دروازه پرانیزي. خو برعکس د چین مهارولو لپاره د امریکا امکانات ډېر کموي. که پاکستان د امریکا د غوښتنې مطابق ځان اصلاح نه کړي د امریکا غضب به پرې نازل شي.

د افغانستان پخواني جمهور رئیس حامد کرزي په ۲۰۰۹ کال کې د امریکایانو طرحه چې پر اساس یې باید اجرائیه ریاست جوړ شوی وای و نه منله او قوي مرکزي حکومت یې حفظ کړ، له بلې خوا نوموړي BSA یا امنیتي قرارداد له امریکا سره لاسلیک نه کړ. دغه قرارداد د امریکا اړو ته په افغانستان کې رسمیت ورباښه او دغه هېواد ته یې په عین وخت کې د عسکرو د کمولو او په سیمه کې د استخباراتي لوبو د تنظیمولو زمینه برابروله.

اوس نوي حکومت دغه دواړه امریکایي شرطونه په ځای کړي او د امریکا د وروستیو طرحو عملي کولو ته یې زمینه برابره کړې. خو ستونزه دا ده چې دغه کار حد اقل له پنځه کاله ځنډ سره ترسره شو. په دې جریان کې د سیمې هېوادونو ته ډېر هغه حقایق په ډاګه شول چې پنځه کاله د مخه پرې نه پوهېدل. اوس که څه هم افغانستان کې داعش ډله فعاله شوه خو روسانو په سوریه کې له داعش سره د جګړې تجربه حاصله کړې او په ماهیت یې پوهېدلي دي.

چین چې یو وخت به یې د BSA په هکله خوشبیني ښودله په رڼو سترګو ولیدل چې د دغه تړون له لاسلیک سره په افغانستان کې تروریزم لا پیاوړی شو او نوې تروریستي ډلې یې راټوکولې.

دغه وضعیت د امریکا په وړاندې په سیمه کې د شک او مقاومت یو بلاک عملاً ایجاد کړی. که پاکستان له دغه بلاک سره یو ځای شي، په داسې حال کې چې هم د چین اقتصادي دهلېز له دغه هېواده تېرېږي او هم د امریکا او ناټو اکمالاتي لار، دا به امریکا ته په دواړو اړخونو کې ستراتېژیکه ماته په برخه کړي.

زما په نظر د پاکستان په هکله د امریکا وروستی شدید دریځ د دې لپاره نه دی چې نوموړی هېواد د تروریزم ملاتړ او پالنه کوي بلکې د دې لپاره دی چې پاکستان مجبور کړي له نوي سیمه‌ییز بلاک سره یو ځای نه شي او اجازه ورنکړي چې CPEC عملي بڼه اختیار کړي. د امریکا دفاع وزیر په ښکاره وویل چې هېواد یې د CPEC مخالف دی او دا چې دا دهلېز له متنازع سیمو تېرېږي. له متنازع سیمو د جیمز متیس موخه د هند او چین ترمنځ په کشمیر کې هغه سیمه ده چې دواړه هېوادونه یې د مالکیت دعوا لري.

په افغانستان کې د داعش چټکه وده او بیا د هېواد شمالي سیمو ته یې رسېدل هم د چین او هم د روسیې او منځنۍ آسیا لپاره د خطر زنګ دی.

په افغانستان کې داعش ځان د نړیوال خلافت د خراسان ولایت بولي. خراسان یعنې د افغانستان په پولو کې محدود نه پاتې کېدل. په داعش او نورو تروریستي ګروپونو کې چې د افغانستان په شمال کې مېشت دي د ETIM یا شرقي ترکستان پر جنګیالیو برسېره نور بهرني جنګیالي هم موجود دي. دا روښانه ده چې د نوموړو ډلو موخه له افغانستانه بهر فعالیت کول دي، افغانستان دوی ته د جبهې شا او د اډې حیثیت لري. که داعش نوره وده هم کوي تر آمو هاخوا د مرکزي آسیا هېوادونو ته به وراوړي. په دې توګه به له مرکزي آسیا څخه چین ته د انرژي د رسولو ځمکنۍ لارې هم وګواښل شي.

چین او افغانستان

په داسې وضعیت کې تر هر څه د مخه چین په افغانستان کې سولې او ثبات راوستلو ته ضرورت لري. چین په دې برخه کې ډېر څه کړي دي. د څلور اړخیزو ناستو QCG سلسله د چین په ابتکار پیل شوه. دغو ناستو پایله نه درلوده. وروستۍ ناسته په چین کې په درې اړخیزه توګه ترسره شوه یعنې چین، پاکستان او افغانستان سره کښېناستل ترڅو د پاکستان او افغانستان ترمنځ اړیکې ښې کړي او سولې ته لاره اواره کړي. دې ته هم ډېره تمه نه کېږي ځکه چې افغان حکومت د امریکا د تصمیم متابعت کوي او امریکا تراوسه په افغانستان کې د جنګ دوام غواړي.

د افغانستان د خرابېدونکي امنیتي وضعیت او دا چې داعش د افغانستان شمال ته په سرعت لاره خلاصه کړه د چین اندېښنې راپارولې. چین ته د تروریستانو د وراوښتو د مخنیوي لپاره بیجینګ په بدخشان کې د یوې سرحدي لېوا د جوړولو پیشنهاد وکړ چې له افغان قوتونو جوړه شي او مصارف یې چین پر غاړه واخلي. دا ټول ښه اقدامات دي. خو زما په نظر مثبته نتیجه به له ځانه سره ونلري. ځکه دغه اقدامات عوامل له منځه نه وړي او علتونو ته توجه نه کوي.

څنګه کېدای شي QCG ته تمه ولرو حال دا چې امریکا خپلې ستراتېژیکې ګټې په دې کېویني چې په افغانستان کې جګړه او بې قانوني دومره پراخه شي او مرکزي حکومت دومره تضعیف شي چې دغه خاوره د تروریستانو د تربیې په یوې اډې بدله شي.

له بلې خوا یوه سرحدي لېوا به د امریکایي هغو اډو په شتون کې چې تروریستان روزي څومره مقاومت وکولای شي؟

دا په داسې حال کې چې امریکا په افغانستان کې اوس د نا محدود وخت لپاره د پاتې کېدو خبرې کوي. د متحده ایالاتو د ملي امنیت په ستراتېژۍ کې چې د ولسمشر ټرمپ لخوا تېر ډسمبر اعلان شوه چین رقیب هېواد بلل شوی او بالآخره په تازه مورد کې جنرال جیمز متیس د خپل هېواد د نوې دفاعي ستراتېژۍ د اعلانولو په وخت کې وویل چې امریکا وروسته له دې خپله دفاعي توجه د تروریزم ضد جګړې باندې نه بلکې د لویو قدرتونو یعنې چین او روسیې په مقابله متمرکزه کوي.

زما په نظر اساسي حل هغه وخت موندل کېدای شي چې په افغانستان کې د امریکا شتون له سره تعریف شي، نوي حدود ورته وټاکل شي او له تروریزم سره د امریکایي جګړې حساب کتاب له واشنګټن څخه وغوښتل شي. له بلې خوا په افغانستان کې باید داسې حکومت موجود وي چې په پټو سترګو د امریکا هرڅه ونه مني او په اول قدم کې د افغانانو ملي منافع په نظر کې ونیسي.